POLIFUNCȚIONALITATEA PROPOZIȚIILOR JUXTAPUSE

Silvia MAZNIC
CZU: 811.135.1`367.2 silviamaznic@gmail.com

Juxtapunerea, deși este un mod de conexiune ce nu apelează la conjuncții, nu diminuează în niciun fel coerența și claritatea frazei, ci, dimpotrivă, poate reda variat și pregnant intensitatea unei trăiri lăuntrice sau profunzimea unui gând neechivoc.

Fiind un termen discutat în lucrările mai multor lingviști [3, 5, 6], ținem să precizăm *ab initio* că definiția termenului „parataxă sau juxtapunere” acceptată în lucrare este:

„Mod de exprimare a raporturilor de coordonare sau de subordonare în propoziție sau în frază prin simpla alăturare, fără ajutorul vreunui cuvânt de legătură; juxtapunere; coordonare sintactică.

Coordonarea prin juxtapunere se realizează prin alăturarea unor unități sintactice de același fel sau diferite și despărțirea lor prin virgulă” [1, 2].

Se știe că modul juxtapus de îmbinare a propozițiilor în frază este frecvent utilizat în enumerări, grație lipsei elementului relațional, care poate fi deranjant și superfluu, atunci când devine repetitiv: *Mai apoi să strângă masa, să șteargă praful, și să-i țină companie până la prânz, în timpul acesta preparându-i-l* (p.75). Enumerarea acțiunilor creează o succesiune în descrierea unor situații diverse: *Fetița aruncă mingea, apoi îl privește și așteaptă. Dă din picior, scâncește. Bărbatul nu reacționează. Suflă fumul în cercuri…*(p.80).

Uneori, jonctivul este suplinit printr-un adverb, acesta fiind repetat de mai multe ori: *Mai observ câte ceva, mai simt, mai intuiesc* (p.75). Repetarea insistentă a lui *mai*, precum și selectarea sugestivă, sub aspect logico-semantic, a unor verbe ordonate elocvent, îmbinate într-un mod anume, contribuie la transmiterea unei stări interioare încordate și palpitante.

Pe lângă efectele stilistice, proprii modului juxtapus de îmbinare a propozițiilor în frază, parataxa mai este preferată de autori și pentru polifuncționalitatea sa, caracteristică ce are drept efect o exprimare laconică, dar și sugestivă, ce lasă loc mai multor interpretări.

În articolul consacrat parataxei și aderenței, Adrian Chircu notează: Abordând diversele modalităţi de realizare a raporturilor sintactice şi bazându-se pe principiile sintaxei funcţionale, Eugen Coseriu se opreşte şi asupra parataxei, afirmând că „*ceea ce caracterizează parataxa este deci faptul că unităţile combinate sunt echivalente din punct de vedere gramatical (nici una nu o determină pe cealaltă) şi că unitatea rezultantă este de asemenea gramatical echivalentă unităţilor combinate: ea nu aparţine unui nivel superior, ci aceluiaşi nivel de structurare. Astfel, două cuvinte coordonate nu constituie un “grup de cuvinte” ca unitate gramaticală a nivelului imediat superior. În acest caz, în parataxă, nu există vreo funcţie sintagmatică între*

unităţile combinate” [apud 7]. Eugen Coșeriu admite că parataxa caracterizează coordonarea, şi nu subordonarea [4], materialul faptic, contextul, oferind, uneori, situații de propoziții juxtapuse polifuncționale.

În rândurile care urmează, vom exemplifica ipoteza polifuncționalității unor propoziții, care sunt coordonatoare sau juxtapuse în structura de suprafață, iar la cea de adâncime redau alte valori semantice.

Revin, de obicei, pe la chindii, atunci apare lumină (p.20). Propoziția *atunci apare lumină* poate fi înțeleasă ca o temporală, dar și cauzală. Următoarele fraze conțin, în mod indiscutabil, subordonate cauzale:

Iar creierul nu-și amintește nimic, e paralizat (p.90).

Ar cam trebui să închei povestea asta, mă repet deja (p.94).

Nimeni nu era în stare s-o facă pe tatăl bun, oricine ar fi obosit până la urmă. (p.80)

Gingia mea sângerează, tot carne e (p.53) este un alt exemplu în care sensul cauzal este clar, bineînțeles.

În alt exemplu se subînțelege, în mod clar, valoarea condițională a subordonatei: *Însângerează totul, desface crustele* (p.78), astfel, sensul este ***când***, ***dacă*** *desface crustele…*

Propozițiile de mai jos, fiind polifuncționale, pot fi interpretate cu mai multe valori: *„Sunt ale mele, am nevoie de ele, de toate”* (p.75) Sensurile adecvate acestui context pot fi cel cauzal, cel condițional, precum și cel temporal.

Desigur, un rol aparte în relevarea valențelor paratactice a acestor fraze – impecabil formulate îi revine autoarei Emanuela Iurkin, din a cărei lucrare au fost selectate: *„Ceea ce reuşeşte ea să facă în acest text e visul oricărui autenticist: suprapunerea maximă dintre discurs şi trăire”.* (Alexandru Cosmescu)

De altfel, mai mulți critici literari au remarcat scrisul inedit al autoarei: *„ În peisajul nostru, răvăşit de scrieri într-o română aproximativă şi grăbită, voit neglijentă, o atenție la formulele de exprimare cucereşte. Ca şi cursivitatea neforțată a narațiunii, fragmentară, dar limpede şi grațios curgătoare”*. (Mircea Ciobanu) Iar Emilian Galaicu-Păun definește această neordinară scriitură în felul următor: „*Un roman de debut în miniatură, ca un gherghef cu toate firele trase înăuntru”* [8].

În concluzie, remarcăm posibilitățile largi de explorare ale fenomenului paratactic atât sub aspect stilistic, cât și din punct de vedere sintactic, când acest tip de conexiune oferă variate valențe la structura de adâncime.

Referințe:

1. www. Archeus.ro Resurse lingvistice pentru limba română
2. https://gramaticalimbiiromane.ro
3. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe. *Sintaxa limbii române.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1998.

4. COȘERIU, Eugeniu. Principii de sintaxă funcţională. În: *Dacoromania*, serie nouă, anul I, 1994-1995. Cluj-Napoca, pp. 29-67.
5. DIACONESCU, Ion. *Sintaxa limbii române.* Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1995.
6. DRAŞOVEANU, D. D. *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române.* [Cluj-Napoca: Editura Clusium, 1997.
7. CHIRCU, Adrian. *Parataxă şi aderenţă în sintaxa limbii române.* În: Limba Română, 2002, nr. 11-12, anul XII.
8. CIOBANU, Mircea V. *Noul roman autenticist (Emanuela Iurkin, Câinele de bronz).* În: Cronica literară, nr. 9-10 (277-278), septembrie-octombrie 2018.

Corpus:

9. IURKIN, Emanuela. *Câinele de bronz*. Chișinău: Cartier, 2018. 95 p.